

Monumentale grave fra Hierapolis' nordlige nekropol

Af KIRSTINE PEDERSEN

Hierapolis i Lilleasien var en opblomstrende romersk by i julisk-claudisk periode, og der er i dag bevaret en stor mængde gravmateriale fra byens nekropoler. Især den nordlige nekropol viser et bredt udsnit af forskellige gravtyper fra forskellige perioder, og i særdeleshed en stor mængde monumentale grave. Sarah Cormack har udgivet bogen, *The Space of Death in Roman Asia Minor*, hvori hun analyserer brugen af de lilleasiatiske monumentale grave. Denne artikel tager med afsæt i Cormacks teori, som jeg vil komme ind på senere, udgangspunkt i gravenes funktion og kulturelle betydning.

Introduktion til Hierapolis

Hierapolis lå i antikken på grænsen til flere regioner, og det er blevet diskuteret af flere antikke forfattere, hvorvidt byen lå i Lydien, Karien eller Frygien. I dag kaldes området Pamukkale, der på tyrkisk betyder "bjerg af bomuld", grundet byens travertinaflejringer, der ligner bomuldsblomster. Hele regionen var igennem hele antikken berørt af seismisk aktivitet, og i perioden under Kejser Nero led Hierapolis under et særligt slemt jordskælv, der ødelagde det meste af byen. Byen blev derefter genopbygget.

Byen Hierapolis skød i hellenistisk tid op omkring *plutonium*, en underjordisk hule, der blev brugt i religiøse sammenhænge. Relieffer og navne på stammer fra romersk kejsertid viser, at byen både havde været under seleukidisk og pergamensk kontrol. I kejsertiden blomstrede byen op, og det var en fredfyldt periode med økonomisk stabilitet i Hierapolis. I første halvdel af 1. århundrede e.v.t. blev byen tildelt titlen *neokoria*, og i løbet af den antoninske og severiske periode blev der bygget en stor mængde offentlige bygninger i byen. Grundet den store koncentration af seismisk og geologisk aktivitet har vand og brugen af vand igennem hele perioden spillet en stor rolle i Hierapolis, fra mindre kildeanlæg i 2. århundrede f.v.t. til store romerske bade og nymfæer fra 2. århundrede e.v.t. og fremefter.

Den officielle kult i Hierapolis var Apollonkulten. Den kendes fra mønter og indskrifter som Archegetes og Pythius-kulten. I tilknytning til denne kult sås også Artemis og Leto-kulten. Artemis blev i byen ikke kun tilbedt i det græske aspekt som jægerinde, men også i den lilleasiatiske type, som den Efesiske gudinde. Den underjordiske hule, *plutonium*, var en del af den tidlige Apollonhelligdom, og senere blev der bygget et tempel oven over hulen. Det menes at hulen i antikken blev brugt til orakellignende kultaktiviteter, eftersom hulen producerer giftig underjordisk gas. Fra mønter og reliefdedikationer ved man, at der blev tilbedt flere guder i Hierapolis, både græske og anatolske, fra Dionysos over Tyche og Nemesis til Herakles. Kejserkulten kommer også til Hierapolis – det gør den allerede i starten af kejsertiden.

Monumentale grave

Af KIRSTINE PEDERSEN

Byens nekropoler og gravtyper

Der ligger nekropoler uden for byen placeret på hovedvejene, der leder henholdsvis nord- og sydpå. På disse nekropoler er der bevaret en del forskellige gravtyper. Det meste af det marmor, der er anvendt på nekropolerne, kom fra lokale brud og blev brugt til sarkofager, som var den mest almindelige gravtype. Den ene nekropol, beliggende på Østhøjen, blev i høj grad beskadiget under jordskælvet under Nero, og derfor er der ikke særligt godt bevarede grave tilbage fra denne nekropol. Derimod blev gravene på den nordlige og ældste nekropol, der ligger på højen nord for byens udkant, genopbygget efter jordskælvet. Fra denne nekropol er det muligt at identificere forskellige opsving i brugen af forskellige gravtyper.

I 2. århundrede f.v.t. er tumulusgraven den mest anvendte type. I 1. århundrede e.v.t. er det *aedicula*-typen, en gravbygning med pediment, der er mest anvendt. I det 2. og 3. århundrede e.v.t. udvikler gravbygningen sig til at være et fundament, brugt til at elevere sarkofagen for at heroisere den afdøde. Denne type kunne ses i mange forskellige former; solidt fundament med trapper, exedra-fundament, sarkofager omkranset af søjler eller opstillet inden i en *aedicula* med tøndehvælv over sig. Denne gravtype, hvor man hæver den afdøde over resten af nekropolens niveau, er et lokalt træk og ses udelukkende i Hierapolis.

Tempelgrave

Sarah Cormack præsenterede i 2004 en teori som lagde vægt på, hvordan nogle af de grave, der blev opført i romersk tid i Lilleasien, havde et langt mere offentligt end privat aspekt. Hun sammenligner måden de er konstrueret og brugt på, og der fokuseres i høj grad på, hvordan gravenes arkitektoniske elementer spillede en rolle i opfattelsen og brugen af dem. Hun tager udgangspunkt i tempelgravene.

Tempelgravene fra Lilleasien inkorporerer rigtig mange arkitektoniske elementer fra især tempelarkitektur. Det er især brugen af søjler, dekorerede entablaturer og pedimenter, som ligner de store templer meget. Der er ikke kun tale om, at bygningerne efterligner tempelstrukturene, men også at detaljerne på gravene efterligner gudernes bolig, og at der tit findes altre foran gravene. Cormack kalder disse grave for hybridgrave, en hybrid mellem offentlig og privat arkitektur. Denne hybridform giver gravene en offentlig dimension, som højner statussen af den afdøde. Ud fra dette går hun videre og hævder, at de disse monumentale tempelgrave i funktion minder om de tidligere arkaiske og klassiske *heroa*. Den afdøde fik status af at være en *hero*. Hun konkluderer slutteligt, at de monumentale *hero*-grave i Lilleasien var af stor betydning for hele samfundet. De var en synlig del af bybilledet, og dermed var de også med til at skabe den civile og borgerlige identitet.

Monumentale grave

Af KIRSTINE PEDERSEN

Den smukke grav fra Hierapolis' nordlige nekropol

I det næste afsnit vil jeg med afsæt i Cormacks teorier omkring tempelgrave og deres betydning se nærmere på en podiumsgrav fra Hierapolis, *Den smukke grav* fra den nordlige nekropol.

I dag er det kun travertinkernen af podiet fra graven, der kaldes *Den smukke grav*, der er bevaret in situ, men der er fundet fragmenter i marmor og travertin rundt omkring kernen. Monumentet var oprindeligt i to etager; nederst et ionisk pronaos med to søjler in antis, og øverst et korinthisk pronaos og en bred cella, hvor sarkofagen var placeret. Monumentet havde et tag med marmorgavlfelter på begge sider. Graven dateres til julisk-claudisk periode ud fra netop dens arkitekturdekoration, og mere præcist dateres den til før jordskælvet under Nero i 60 e.v.t. Sarkofagen i graven var placeret således, at den kunne ses udefra, hvilket refererer til den lokale type af podiumsgrave nævnt tidligere. Sarkofagen bestod af et låg, en base og en firesidet kiste, der var dekoreret med relieffer på alle sider. Introducerende om reliefferne kan man sige, at der generelt er en mangel på religiøse attributter blandt figurerne, så man kan ikke identificere nogen guder/gudinder. Alle personerne må derfor relatere sig til en borgerlig kontekst i stedet for en mytisk/religiøs kontekst. Flere figurer har diademer og sceptre, og disse sættes ofte i forbindelse med hellenistiske monarker. Det viser, at der også er en historisk kontekst repræsenteret.

Side A: viser den afdøde og hans kone. Denne scene kan tolkes som ærende et godt ægtepar, der har været engagerede i deres lokalmiljø og er medlemmer af en romersk elite i samfundet.

Side B: viser tre personer, der alle bærer diademer. Denne scene kan tolkes som skuende tilbage til de hellenistiske kongelige forfædre og viser dermed, at afdøde var stolt af sin hellenistiske arv.

Side C: viser to par, der kroner hinanden; Demos bliver kronet af Synkletos, det romerske senat, og Boule bliver kronet af Gerousia. Denne scene kan tolkes som visende forholdet mellem borgerne i Hierapolis og borgerne i Rom.

Side D: viser en kvinde, Pistis, personifikationen af loyalitet over for Rom, en mand identificeret som afdøde, og en mand, som er soldat. Denne scene kan tolkes som visende afdødes rolle i forholdet mellem Roms militærmagt og byen Hierapolis.

Det har desværre vist sig at være umuligt at identificere afdøde, da der ikke er noget epigrafisk materiale bevaret, men på baggrund af frisen og størrelsen på monumentet må han have været en indflydelsesrig og prominent borger i Hierapolis – og også romersk borger.

Inden jeg går i gang med at drage paralleller mellem graven fra Hierapolis og Cormacks teori, vil jeg inddrage en grav fra Afrodiasias – både til sammenligning med graven fra Hierapolis og også for at kunne få et mere nuanceret blik på Cormacks teori.

Monumentale grave

Af KIRSTINE PEDERSEN

Gaius Julius Zoilos-monumentet

Omstændighederne er lidt anderledes omkring denne grav fra Afrodiasias. Afdøde er på baggrund af en stor mængde epigrafisk materiale identificeret som Gaius Julius Zoilos – en anerkendt velgører i Afrodiasias. Til gengæld er selve monumentet aldrig blevet fundet. Det er kun frisepanelerne man har fundet, og ud fra dem går man ud fra, at det var en firkantet grav. Graven dateres til 20 f.v.t. Monumentet var dekoreret med en frise, der løb langs alle fire sider.

Side A: Den bedst bevarede side. Den første scene viser Zoilos i toga sammen med Andreia og Time. De to sidstnævnte skal tolkes som de romerske personifikationer Virtus og Honos, og denne scene kan tolkes som visende Zoilos' mod og status som romersk borger. Den anden scene viser Zoilos iført clamys og rejsehæt. Han hilser på Demos og bliver kronet af Polis, og denne scene kan tolkes som visende Zoilos, der vender tilbage til Afrodiasias.

De andre sider, som jeg ikke vil gå i dybden med, viser forskellige andre personifikationer, blandt andet Roma, Pistis, Mneme, en soldat m.fl., og Zoilos vises også flere gange. Flere af de samme figurer, som også ses på sarkofagen i Hierapolis, ses på Zoilos' gravmonument – en soldat, der viser militær magt, og de personifikationer, man har valgt at fremstille, er offentlige dyder. Desuden ses den græske og den romerske identitet over for hinanden hele tiden. Dette er eksemplificeret tydeligst på side A af Zoilos-monumentet, der viser to scener, hvoraf den første er en tydelig romersk kontekst og den anden er en tilbagevendende til en græsk kontekst. At de to identiteter blandes i begge monumenter må være et udtryk for, hvordan identiteten på dette tidspunkt ligger i et grænseland, og at man godt kan være en del af to kulturer på samme tid. At de to friser ligner hinanden meget ikonografisk kan ikke være et tilfælde. Reliefferne i Hierapolis må være inspireret af frisen i Afrodiasias, og nogle mener endda at billedhuggerværkstedet i Afrodiasias ligger til grund for værkstedet i Hierapolis.

Konklusion

Når man ser på Sarah Cormacks teori i forhold til de to grave, så kan man slutteligt sige, at de lilleasiatiske gravmonumenter har udviklet sig i takt med hvordan begravelsesritualet har ændret sig mod en heroisering af afdøde samtidig med, at udviklingen i byrummet går fra fokus på private bygninger til et langt større fokus på offentlige bygninger og offentlig selvrepræsentation af individet i byrummet. Begravelsesarkitekturen, der tidligere har været privat, bliver nu mere og mere offentlig – delvist gennem inkorporering af offentlige arkitekturelementer. Derfor kan de lilleasiatiske monumentalgrave godt sammenlignes i udseende og funktion med arkaiske og klassiske *heroa*, og det er gravene i Hierapolis og Afrodiasias eksempler på.

Monumentale grave

Af KIRSTINE PEDERSEN

Forslag til yderligere læsning

Cormack, S. 2004. *The Space of Death in Roman Asia Minor*, Wien.

D'Andria, F. 2001. Hierapolis of Phrygia: its evolution in Hellenistic and Roman times, *JRA Supplementary Series Number 45*, Portsmouth, Rhode Island.

Ferrero, D. B. 1989. Preliminary Report on the 1988 Excavation Campaign, *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 11 (2).
Peres, A. 1987. *Hierapolis di Frigia*, Milano, Fabbri.

Romeo, I. 2011. The "Beautiful Tomb" and Civic Identity in Julio-Claudian Hierapolis, *Roman Sculpture in Asia Minor – Proceedings of the International Conference to celebrate the 50th anniversary of the Italian excavations at Hierapolis in Phrygia, held on May 24-26, 2007, in Cavallino (Lecce)*, Portsmouth, Rhode Island.

Smith, R. R. R. 1993. *Aphrodisias I. The Monument of C. Julius Zoilos*, Mainz am Rhein.